

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (28)
2010-12-09

FÖRSKOLEINSPEKTÖRER
CHRISTIANE CHIN-VON MATÉRN
INGA-LILL HJERPE LINDGREN

TEL: 508 33 028
TEL: 508 33 005

Rapport

från inspektion av förskoleenheten Årsta 3

7 – 28 oktober 2010

Förskolan Humlan
Förskolan Kullerbyttan
Förskolan Solrosen
Förskolan Valrossen
Förskolan Valvet
Förskolan Vintergatan
Förskolan Årstaliden

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer.....	3
OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	4
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	4
Kunskaper, utveckling och lärande.....	4
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	4
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	4
BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN.....	5
SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN	6
Styrkor	6
Svagheter	6
Områden att utveckla.....	6
Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning.....	8
Sammanfattande analys	8
RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.....	10
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	10
<i>Ledning och organisation</i>	10
<i>Styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete</i>	13
Kunskaper, utveckling och lärande.....	16
<i>Förskolans arbetssätt</i>	16
<i>Barn i behov av särskilt stöd</i>	21
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	21
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	24
<i>Samverkan med hemmet</i>	24
<i>Samverkan med skolverksamheter</i>	25
Bilaga.....	27
<i>Tabell: Barn och personal</i>	27

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer

Inspektions- och analysenheten utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala¹ styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska hur förskolan/skolan utvärderar sin egen verksamhet
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua elever/barn, personal och skolläda. Vid granskning av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- observera verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så helhetsbild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Vi gör detta utifrån en prioritering av mål från läroplaner och andra nationella styrdokument. Dessutom bedömer vi hur riktlinjerna i dessa styrdokument följs, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan och förskoleplan.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet utgår vi även från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.²

¹ Vid inspektion av fristående skolor utgår inspektionen endast från nationella styrdokument.

² Från Skolverkets verktyg ”BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola”, s 8.

OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN

Stadens utbildningsinspektion granskar verksamheterna ur ett helhetsperspektiv. Inspektionen fokuseras särskilt på nedanstående områden, men inspektörerna kan även kommentera andra områden om det finns starka skäl till det.

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns endast med när en förskola har inspekterats tidigare.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område granskas utifrån läroplanen (Lpfö 98) och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan, förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning, men även utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS) samt förskoleplanen för Stockholms stad.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område granskas utifrån skollagen och diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpfö 98) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN

Förskoleenheten Årsta 3 är en av 15 kommunala förskoleenheter i stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör. Stadsdelen fick sin nuvarande sammansättning 2007 då stadens stadsdelsindelning förändrades. Omorganisationen medförde bland annat att förskoleenheternas storlek, sammansättning och ledningsorganisation ändrades. Förskoleenheten har även därefter förändrats genom att en ny förskola startats, nya avdelningar i befintliga förskolor tillkommit och ny verksamhet tillförts enheten. I Årsta är behovet av fler förskoleplatser dock fortsatt stort och ytterligare en av enhetens förskolor kommer därför i slutet av 2010 att utökas med en avdelning. Vid tidpunkten för inspektionen omfattar förskoleenheten sju förskolor med sammanlagt 17 avdelningar samt en öppen förskola³. Vår inspektion omfattar dock endast de sju förskolorna:

- Förskolan Humlan, Hummelvägen 10
- Förskolan Kullerbyttan, Ottsjövägen 26
- Förskolan Solrosen, Ottsjövägen 12
- Förskolan Valrossen, Svärdlångsvägen 25B
- Förskolan Valvet, Hjälmarsvägen 37-41
- Förskolan Vintergatan, Sandfjärdsgatan 12A
- Förskolan Årstaliden, Ottsjövägen 29

Förskolornas lokalmässiga förutsättningar varierar utifrån vid vilken tidpunkt de uppfördes eller togs i anspråk för förskoleverksamhet. Enhetens äldsta förskolor Årstaliden och Humlan är inrymda i friliggande lokaler som ursprungligen uppförts för förskoleverksamhet. Förskolorna Kullerbyttan och Vintergatan har sina lokaler i paviljonger medan förskolorna Valrossen, Solrosen och Valvet ligger i bottenvåningarna i flerfamiljshus. Samtliga dessa lokaler har i efterhand anpassats för att tillgodose behovet av förskolor i området. Med undantag av förskolan Solrosen har alla tillgång till en egen förskolegård. Gårdarna varierar dock avsevärt i fråga om storlek, läge och utformning utifrån lokala förutsättningar. Alla förskolorna ligger nära parker och naturområden som utnyttjas i verksamheten.

Förskolorna anger ”traditionell förskoleverksamhet” som sin inriktning men flera av dem uppger också att de antingen redan bedriver stor del av sin verksamhet utomhus eller avser att framöver alltmer använda sig av utomhuspedagogik.

³ Förskoleverksamhet som vänder sig till föräldrar som är hemma med små barn. (Källa: Stockholms stads hemsida)

SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vårt uppdrag som inspektörer är att granska och utvärdera enhetens resultat.

Med resultat menar vi enhetens förmåga att uppnå och sträva mot de nationella och kommunala målen samt efterleva de riktlinjer och krav som finns i styrdokumentet. Sammanställningen av styrkor, svagheter, brister och utvecklingsområden som vi gör i detta avsnitt är avsedd att ge en översiktlig bild av vår bedömning av verksamheternas kvalitet. Vi vill dock framhålla, att det inte är möjligt att på ett kvantitativt sätt genom att jämföra sammanställningar i olika rapporter med varandra avgöra hur bra olika förskoleenheter är i förhållande till varandra. Det är inte antalet punkter under de olika rubrikerna som avgör det. Jämförelser måste baseras på noggrann läsning av texten vid punkterna.

Våra bedömningar presenteras utförligare under rubriken RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.

Styrkor

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal styrkor, bland annat dessa:

- Ledningen har utarbetat ändamålsenliga mötesformer, ett enhetligt system för målstyrning inom enheten samt administrativa rutiner som ger goda organisatoriska förutsättningar för det utvecklingsarbete som pågår.
- Enhetens förskolor bedriver ett gott arbete för att utveckla barnens kunskaper om djur och natur samt förståelse för en hållbar miljö.
- Förskoleenheten har goda rutiner för att möta enskilda barns behov av särskilt stöd, som personalen är väl förtrogen med.

Svagheter

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal svagheter, bland annat dessa:

- Enhetens kvalitetsarbete bedrivs inte på ett systematiskt sätt.

Områden att utveckla

Vi bedömer att följande utvecklingsområden, som kan utgå från såväl svagheter som styrkor, men även från sådant som varken är att betrakta som styrkor eller svagheter, bör prioriteras:

- *Ledning och organisation*

Den pedagogiska ledningen bör stärkas och ledningsgruppens arbets- och ansvarsfördelning bör förtydligas. Även avdelningsansvarigas uppdrag och mandat, och i synnerhet den avdelningsansvariga medarbetare som tilldelats ett särskilt uppdrag att stödja kvalitetsarbetet inom hela förskoleenheten, bör tydligt definieras. Sådana klarlägganden bör utformas skriftligt, inte minst för att underlätta utvärdering av enhetens organisation och arbetsprocesser.

Ledningen bör formulera samt förankra en gemensam färdriktning för utvecklingsarbetet. Vidare bör en handlingsplan, som klargör tidsperspektiven på kort och på lång sikt, utarbetas utifrån denna färdriktning.

- *Styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete*

Inom enheten bör en gemensam förståelse av vad som avses med mål, arbetssätt och kriterier för måluppfyllelse samt hur dessa förhåller sig till varandra utvecklas.

För att överbrygga svårigheten med att verksamhetsplanen upprättas för ett kalenderår medan kvalitetsredovisningen avser ett verksamhetsår bör klargöras hur uppföljning och utvärdering under ett verksamhetsår ska relateras till enhetens och avdelningarnas verksamhetsplaner.

Kvalitetsredovisningen bör redovisa variationer och skillnader i måluppfyllelse inom enheten samt inbegripa en redovisning av resultat från arbetet enligt enhetens plan mot diskriminering och kränkande behandling.

- *Förskolans arbetssätt*

Inom förskoleenheten bör samsynen vidareutvecklas när det gäller läroplanens kunskapssyn och synen på barns lärprocesser. I det pågående utvecklingsarbetet bör därför fördjupade diskussioner föras om centrala begrepp i läroplanen. Exempelvis bör klargöras vad som avses med ett temainriktat arbetssätt och vad som utöver valmöjligheter kan läggas in i begreppet barns inflytande.

Enhetens dokumentationsarbete bör i vissa arbetslag komma igång och i andra utvecklas så att dokumentationen i större utsträckning beskriver barnets lärprocesser. Den bör också användas för planering och utvärdering av verksamheten.

Utifrån ovan föreslagna diskussioner bör miljön inomhus vidareutvecklas. I detta sammanhang bör materialet för skapande verksamhet kompletteras för att bli mer lockande och ge fler utmaningar för barnens kreativitet, särskilt på avdelningarna för de yngre barnen. Även materialet för sortering, klassificering samt för bygg- och konstruktionslek bör kompletteras i flera av förskolorna.

Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning

- En ny plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken de enskilda förskolornas arbete synliggörs måste upprättas.

Sammanfattande analys

Förskoleenheten Årsta 3 omfattar förskolor med vitt skilda lokala förutsättningar. Det gäller alltifrån vid vilken tidpunkt förskolorna startade sin verksamhet, hur den fysiska miljön är utformad till personalens utbildning och varierande erfarenhet i yrket. Inte minst relevant i sammanhanget är hur dessa faktorer förhåller sig till tidpunkten vid vilken förskolan fick en läroplan⁴ och därmed förändrade krav på hur verksamheten skulle bedrivas.

Vår samlade bedömning är att verksamheten i enhetens förskolor vid tidpunkten för vår inspektion uppvisade sådana variationer och kvalitativa skillnader att läroplanens uppdrag inte uppfyllts fullt ut och på likvärdigt sätt.

Vi har samtidigt kunnat konstatera att ett omfattande förändrings- och utvecklingsarbete pågår inom enheten. I varierande grad, förskolor och arbetslag emellan, sker således en kritisk granskning av invanda rutiner och prövas nya arbetsätt. Vår bedömning att läroplanen, trots det pågående utvecklingsarbetet, inte uppfyllts helt och fullt bör emellertid ses mot bakgrund av rådande förhållanden.

Enheten har under de senaste två åren både fått en ny ledning och utökats med nya förskolor, avdelningar och annan verksamhet. Ledningsgruppen hade vid tidpunkten för vår inspektion endast varit fulltalig i ett halvår.

Vi har kunnat konstatera att ledningen under denna tid initierat förändringsarbetet och byggt upp förutsättningar i form av mötesforum, struktur för verksamhetsåret samt gemensamma underlag för verksamhetsplanering, uppföljning och utvärdering m.m. Dessa organisatoriska förutsättningar bör ytterligare förtydligas genom att uppdrag och mandat som tilldelas enskilda medarbetare definieras och med fördel formuleras skriftligt, liksom även ledningsgruppens inbördes ansvarsfördelning.

Fortsättningsvis bör förändringsarbetet enligt vår mening i högre grad inriktas mot samsyn inom enheten i fråga om verksamhetens syfte och innehåll. En formulerad, gemensam färdriktning för utvecklingsarbetet kan därvid vara till stöd, liksom även en handlingsplan på kort och på lång sikt. Den bör förankras hos alla medarbetare.

Samsynen bör förbättras om läroplanens övergripande intentioner, dvs. hur läroplanens kunskapssyn och synen på barns lärprocesser ska förstås och förverkligas i avdelningarnas dagliga verksamhet. Pedagogiska begrepp såsom temainriktat arbetsätt och barns inflytande bör gemensamt tolkas och relateras till förskolornas olika åldersgrupper. Personalgruppernas pedagogiska diskussioner bör i högre

⁴ 1998 (Lpfö 98)

grad avse arbetssätten, dvs. *hur* verksamheten ska bedrivas, samt vilka resultat för barnens utveckling och lärande valda arbetssätt ger.

Det genomgripande förändrings- och utvecklingsarbete som pågår i enhetens förskolor bör enligt vår mening kunna leda till ett systematiskt kvalitetsarbete. Den strukturella grunden är lagd och upplevs över lag som ändamålsenlig av personalen. Kompetensutvecklingsinsatser till stöd för arbetet pågår. Sammantaget borgar detta enligt vår bedömning för en fortsatt god verksamhetsutveckling.

RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Skolverkets allmänna råd slår fast att den pedagogiska ledningen är en viktig faktor för förskolans kvalitet. Även Stockholms stads förskoleplan lyfter fram att en kvalitativ utveckling av förskolan kräver ett pedagogiskt ledarskap, som skapar förutsättningar för den pedagogiska verksamheten att arbeta mot uppställda mål och skapa förutsättningar för ett systematiskt kvalitetsarbete.

Ledning och organisation

Förskoleenheten Årsta 3 leds av en förskolechef som har det övergripande verksamhetsansvaret. Då den nuvarande förskolechefen tillträdde sin tjänst höstterminen 2008 omfattade enheten sex förskolor med sammanlagt 13 avdelningar. Enheten hade vid denna tidpunkt inte haft någon ordinarie ledning på plats sedan omorganisationen i stadsdelen 2007, vid vilken förskoleverksamheten i Årsta organiserades i tre enheter. Under verksamhetsåret 2007/08 upprätthölls ledningen temporärt av grannheten. Ledarskapet inskränkte sig till följd av detta i huvudsak till att administrativt och organisatoriskt upprätthålla verksamheten.

Tillväxttakten har alltsedan dess varit hög i Årsta och förskoleenheten Årsta 3 har, sedan den nuvarande chefen tillträtt, utökats med både en ny förskola, ytterligare avdelningar i befintliga förskolor samt öppen förskoleverksamhet. Verksamhetsförändringarna har medfört en kontinuerlig ökning av antalet medarbetare och efterhand även lett till viss personalomflyttning. Vid tidpunkten för vår inspektion förbereds starten av en ny avdelning i en av enhetens förskolor och efter årsskiftet tillkommer ytterligare fyra nya avdelningar.

Förskolechefen har under denna tid också initierat utvecklingsprocesser inom enheten som inledningsvis, under den tid då hon ensam ansvarade för administration och ledning av enhetens förskolor, delvis bedrivits med tillfällig administrativ hjälp och visst externt konsultstöd.

Från och med februari 2009 har enhetens ledning och administration utökats med en administratör och sedan höstterminen 2009 även en biträdande förskolechef på halvtid. Sistnämnda tjänst har från och med januari 2010 utökats till heltid. Förskolechefen har dock inte varit i tjänst under stor del verksamhetsåret 2009/10 vilket fått till följd att ledningsgruppen inte varit fulltalig förrän från och med juni månad 2010. Ledningsgruppens aktuella arbets- och ansvarsfördelning har presenterats på förskolornas arbetsplatsträffar. Den fanns dock vid tidpunkten för vår inspektion inte dokumenterad eftersom fördelningen, enligt förskolechefen, ännu inte var helt klar. Enligt vad som framgick av våra personalintervjuer går cheferna alltid att nå telefonledes. De besöker dock förskolorna endast sporadiskt utöver vid överenskomna möten.

Ledningen har utarbetat en tydlig mötesagenda som reglerar gemensamma planeringsdagar, möten vid vilka förskolor samverkar i mindre grupper samt enhetsgemensamma träffar för medarbetare med särskilda uppdrag. Ett sådant uppdrag är att vara "koordinator" för den egna förskolan och ansvara för att vikariebehov

meddelas administratören samt att förmedla aktuell information mellan ledningen och förskolans arbetslag. Ett annat uppdrag är att vara ”avdelningsansvarig”, en funktion som funnits i enheten sedan åtskilliga år och som innehas av en förskollärare alternativt erfaren barnskötare i varje arbetslag. Många avdelningsansvariga har innehaft sina uppdrag sedan tiden före förskolechefens tillträde i tjänsten och flera av dem innehar också dubbelt uppdrag som både avdelningsansvarig och koordinator. Av våra intervjuer och andra samtal med personal framgick dock att uppdraget som avdelningsansvarig inte tolkas på samma sätt av alla och inte upplevs som tydligt definierat.

Inför verksamhetsåret 2009/10 har också tydliga anvisningar utarbetats för vad som ska tas upp vid olika möten. Det framgick av våra personalintervjuer att cheferna, tillsammans eller var för sig, regelbundet deltar i flera av förskolornas mötesforum såsom koordinatorträffar, pedagogträffar respektive dialogmöten med avdelningsansvariga.

Från och med 2009 har en av enhetens avdelningsansvariga medarbetare tilldelats ett särskilt uppdrag att på 25 procent av sin tjänst stödja utvecklingsprocesserna inom hela förskoleenheten. Inledningsvis ingick i hennes uppdrag att tillsammans med administratören utforma pedagogträffarnas innehåll och att slutföra och implementera ett enhetsgemensamt pärmssystem som alla avdelningar ska använda. Dessa pärmar innehåller alla för verksamheten aktuella övergripande måldokument och planer, såväl nationella som lokala, samt alla interna dokument för planering, uppföljning och utvärdering av verksamheten. Vid tidpunkten för vår inspektion var hennes uppdrag inriktat mot stödjande förskolornas utveckling av det egna kvalitetsarbetet utifrån Stockholms stads kvalitetsindikator för förskolan. Hon har därför tillsammans med ledningen deltagit i utbildningsförvaltningens fortbildning i kvalitetsarbete. Vid våra intervjuer framgick dock att inte heller hennes uppdrag uppfattas på samma sätt i de olika förskolorna och inte heller detta uppdrag finns dokumenterat.

Samtliga förskolor ska sedan 2009 arbeta enligt enhetens årsplan, det så kallade pedagogiska året. I detta dokument anges månad för månad vad den pedagogiska verksamheten ska inriktas mot, vid vilka tidpunkter planering, uppföljning respektive utvärdering ska ske, vad som ska tas upp vid olika mötestillfällen m.m. All personal har också tid anvisad för planering av verksamheten, såväl enskilt som i arbetslagen. Ledningen har tagit fram anvisningar för olika typer av planeringstid. Hur sådan planeringstid som ska inrymmas inom ordinarie arbetstid frigörs och förläggs har överlåtits till de enskilda förskolorna och skiljer sig dem emellan.

Barngruppernas storlek inom enheten är likvärdiga med aktuella medelvärden för stadens förskolor. Däremot är barngrupperna organiserade på olika sätt, dels utifrån rådande kösituation, dels utifrån delvis skilda synsätt i de olika förskolorna. Detta beskrivs mer ingående i rapportens avsnitt *Kunskaper, utveckling och lärande*. Också förskolornas lokalmässiga förutsättningar, liksom den genomsnittliga personaltätheten, är i huvudsak jämförbara med förutsättningarna på andra håll i staden. Däremot är andelen förskollärare inom enheten lägre än genomsnittet för stadens förskolor. Rekrytering av förskollärare pågår vid tidpunkten för inspektio-

nen och ledningen framhöll att antalet sökande glädjande nog har ökat den senaste tiden.

Av våra intervjuer och andra samtal med personalrepresentanterna framgick att mötesstrukturen är väl känd bland medarbetarna. Däremot råder som ovan nämns viss osäkerhet om innehåll och mandat i enskilda medarbetares särskilda uppdrag. Den gemensamma kompetensutvecklingen, i bland annat pedagogisk dokumentation, som alla medarbetare inom enheten ska ta del av inom ramen för utvecklingsarbetet, upplevs som positiv liksom även att struktur och sammanhang förtydligats genom det gemensamma pärrsystemet och det ”pedagogiska året” som införts.

Återkommande i personalintervjuerna framhölls dock ett behov av mer pedagogisk ledning i olika avseenden. Det gäller såväl enskilda medarbetares respektive arbetslags behov av ”bollplank” i pedagogiska frågor och respons i arbetet som handledning utifrån lokala förutsättningar i enskilda förskolor. Sistnämnda framhölls som särskilt viktigt vid hög personalomsättning eller nystart. Personalrepresentanterna uttalade också en stark önskan att i större utsträckning, och gemensamt i sina respektive förskolors personalgrupper, kunna få tid att diskutera pedagogiska frågor. Enligt dem bör pedagogiska frågor exempelvis kunna ges större utrymme på förskolornas arbetsplatsträffar.

Vi kunde under våra personalintervjuer och vid besöken i verksamheterna notera stora skillnader förskolorna emellan och även mellan avdelningar i en och samma förskola. Sådana skillnader kan delvis förklaras av förskolornas skilda lokala förutsättningar, bland annat av att några är nystartade i för förskoleverksamhet anpassade lokaler medan andra bygger på mångårig tradition i lokaler som ursprungligen uppförts för förskoleverksamhet. Enligt vår bedömning beror dock de kvalitativa skillnader som vi tycker oss kunna konstatera också på delvis skilda synsätt när gäller hur den pedagogiska verksamheten ska bedrivas och hur enskilda medarbetare eller arbetslag tolkar sitt uppdrag. Detta beskrivs mer ingående i rapportens avsnitt *Kunskaper, utveckling och lärande* samt *Normer och värden*.

Enligt vad som framkommit under våra samtal med såväl ledning som personalrepresentanter spänner den pågående förändrings- och utvecklingsprocessen över många verksamhetsaspekter: alltifrån personalorganisation och kompetenshöjande insatser, utveckling av den pedagogiska verksamheten och dess förutsättningar, dokumentation i olika former, miljö- och hälsofrågor, till verksamhetens kvalitetsarbete på samtliga nivåer inom enheten. Vi har också kunnat konstatera höga ambitioner hos både ledning och personalrepresentanter vi talat med, liksom en uttalad förväntan på resultat hos ledningen. Dels förväntas att all verksamhet otvetydigt ska utgå från förskolans uppdrag såsom det fastställts i läroplanen, dels ska förskolorna vara väl förberedda inför de revideringar i läroplanen som träder i kraft i juli 2011. Samtidigt utökas enheten fortfarande genom att ny verksamhet tillkommer vilket ställer särskilda krav på ledning och administration.

Vi bedömer sammantaget att ledningen har utarbetat ändamålsenliga mötesformer, ett enhetligt system för målstyrning inom enheten samt administrativa rutiner som

ger goda organisatoriska förutsättningar för det utvecklingsarbete som pågår. Även den omfattande satsningen på gemensam kompetensutveckling som genomförs sedan höstterminen 2009 kan enligt vår bedömning understödja verksamhetens förändringsprocesser.

Vi vill dock framhålla att en genomgripande förändrings- och utvecklingsprocess av det slag som enheten är inbegripen i, utöver goda organisatoriska förutsättningar, också kräver långsiktighet och en tydlig pedagogisk ledning. Detta behov förstärks enligt vår mening ytterligare av att enheten inom sig rymmer stora variationer utifrån förskolornas lokala förhållanden samt av att verksamheten ännu utökas.

Mot bakgrund av vår beskrivning ovan bedömer vi att den pedagogiska ledningen bör stärkas och att ledningsgruppens arbets- och ansvarsfördelning bör förtydligas. Även avdelningsansvarigas uppdrag och mandat, och i synnerhet den avdelningsansvariga medarbetare som tilldelats ett särskilt uppdrag att stödja kvalitetsarbetet inom hela förskoleenheten, bör tydligt definieras. Sådana klarlägganden bör utformas skriftligt, inte minst för att underlätta utvärdering av enhetens organisation och arbetsprocesser.

Enligt vår bedömning bör ledningen också formulera samt förankra en gemensam färdriktning för utvecklingsarbetet. De förändringsprocesser som krävs under arbetets gång skulle därigenom tydligare framstå i sitt sammanhang. Vidare bör en handlingsplan, som klargör tidsperspektiven på kort och på lång sikt, utarbetas utifrån färdriktningen och även denna förankras inom enheten. En strategi för att öka andelen förskollärare i enheten liksom långsiktiga insatser för kompetensutveckling i överensstämmelse med den gemensamma färdriktningen bör ingå i en sådan plan. Även mentorskap för nyanställd personal bör övervägas. En sådan handlingsplan bör kontinuerligt följas upp och de insatser som görs bör regelbundet utvärderas.

Styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete

Förskoleenheten har utarbetat styr- och måldokument samt redovisningar av måluppfyllelse i enlighet med stadens styrsystem. Vi har tagit del av verksamhetsplanerna för 2009 respektive 2010 samt kvalitetsredovisningarna för verksamhetsåren 2008/09 och 2009/10.

Verksamhetsplanerna för de båda åren och de åtaganden som enheten däri formulerat har utarbetats av förskolechefen och presenterats för personalen på arbetsplatsträffar i januari månad respektive år. I arbetet med verksamhetsplanen för 2010 har enhetens administratör samt den avdelningsansvariga pedagogen med uppdrag riktat till hela enheten deltagit. Planen har också diskuterats med övriga avdelningsansvariga pedagoger på pedagogmöten. Enhetens verksamhetsplan 2010 ligger till grund för det dokument som alla avdelningar använder för den egna verksamhetsplaneringen samt för uppföljning och utvärdering vid fastlagda tidpunkter under året. När förskolechefen tillträdde sin tjänst saknades såväl överenskomna rutiner som enhetlig dokumentation för detta i enhetens förskolor. Att utveckla formerna för ett systematiskt kvalitetsarbete inom enheten ingår därför enligt henne som ett väsentligt led i det pågående förändringsarbetet. Underlaget i

sin nuvarande utformning, benämnt ”Vp-2010 – pedagogiska åtaganden”, har tagits fram av den avdelningsansvariga pedagogen med övergripande uppdrag i samverkan med ledningen och i viss mån övriga avdelningsansvariga. Det används för första gången från och med verksamhetsåret 2010.

Vid vår granskning av enhetens verksamhetsplaner för de båda åren kan vi konstatera en markant förändring mellan åren när det gäller vad som angivits under rubrikerna arbetsätt samt uppföljning. För åtagandena, som under båda åren i huvudsak ligger inom samma verksamhetsområden, har arbetssätten i 2010 års plan tydligare formulerats som riktlinjer för verksamheten. När det gäller uppföljning anges inte längre endast i vilka former den ska ske utan övergripande kriterier för måluppfyllelse har lagts till, liksom vem eller vilka som ansvarar för att uppföljningen genomförs. Samtliga dessa moment framgår även i ovan nämnda dokument som avdelningarna ska använda. Därutöver har avsnitten för planering och uppföljning i avdelningarnas dokument kompletterats med ett antal vägledande frågor. Att enheten på detta sätt förtydligat sin verksamhetsplan och sammanlänkat avdelningarnas planering, uppföljning och utvärdering av verksamheten med denna bedömer vi vara ett steg i riktning mot en tydligare målstyrning. Den övergripande verksamhetsplanen kan därigenom utgöra det interna måldokument det är avsett att vara.

Vi har också tagit del av de enskilda avdelningarnas ”Vp-2010 – pedagogiska åtaganden” och kan konstatera att arbetet med dem ännu tycks vara i sin linda. Dokumenten uppvisar stor variation och kvalitativa skillnader i fråga om vad som anges. Planeringar liksom uppföljningar saknas i många fall medan andra både har följt upp och utvärderat vid olika tidpunkter under året. Att arbetslagen i hög grad ännu prövar sig fram bekräftades också i våra intervjuer av både ledning och personalrepresentanter. Som försvårande omständigheter hänvisades dels till ovana att hantera dokumenten digitalt, vilket framöver ska vara den ordinarie formen, dels uppgavs flera arbetslag vara nystartade eller ha haft personalförändringar under året. Vår granskning av arbetslagens dokument, sammantaget med våra personalsamtal under inspektionen och den faktiska verksamhet som presenterades för oss, ger oss dock även andra infallsvinklar.

Även om planering i flera fall helt saknas i avdelningarnas dokument fanns i regel en övergripande planering för rutiner och regelbundet återkommande aktiviteter enligt fasta veckoscheman, dvs. en planering för den verksamhet som i praktiken bedrivs. Den schematiska planeringen kompletterar arbetslagen fortlöpande med detaljerad planering under året. Denna form av planering föreföll oss dock till stor del utgå från mångårig tradition till vilken läroplanens olika målområden kopplats i efterhand. Detta beskrivs mer ingående och bedöms i rapportens avsnitt *Kunskaper, utveckling och lärande*.

Enligt vår bedömning pågår därmed i varierande utsträckning parallella processer i enhetens olika arbetslag: å ena sidan planeras den faktiska verksamheten utifrån äldre traditioner i förskoleverksamhet och den kunskapssyn och de pedagogiska principer som då var rådande, å andra sidan ställs krav på att avdelningarnas pla-

nering ska göras utifrån enhetens åtaganden/mål som i sin tur utgår från läroplanens syn på kunskap och barns lärprocesser.

Vi har noterat att avdelningarnas planeringar till stor del begränsas till *vad* som ska ske och endast i ringa utsträckning anger *hur* och *varför* det ska ske. Uppföljning och utvärdering av verksamheten riskerar att bli allmänt hållna, ofta i form av konstateranden att avdelningen har genomfört det man i planeringen hade föresatt sig att göra. Vi har kunnat se många exempel på detta i avdelningarnas dokument och kan också, i likhet med ledningen, konstatera att personalen inte är fullt förtrogen med olika begrepp i styrsystemet, såsom mål och resultat. En annan svårighet som vi har noterat i våra intervjuer och samtal är att det råder oklarhet om hur förskoleenhetens samt avdelningarnas verksamhetsplaner, som ju båda upprättas för ett kalenderår, ska länkas samman med förskolornas behov av och vana att planera och utvärdera utifrån verksamhetsår.

Vi bedömer att enheten har lagt en god grund för ett systematiskt kvalitetsarbete genom att utarbeta ett gemensamt underlag och en årscykel som anger både riktlinjer, form och struktur. Det fortsatta utvecklingsarbetet bör enligt vår bedömning i högre grad inriktas mot samsyn i fråga om innehåll och begrepp. En gemensam förståelse av vad som avses med mål, arbetsätt och kriterier för måluppfyllelse samt hur dessa förhåller sig till varandra är enligt vår mening avgörande för om målstyrningsprocessen ska upplevas som meningsfull av alla berörda och leda till den verksamhetsutveckling som både ledningen och personalen eftersträvar.

Enligt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning⁵ ska en förskolas kvalitetsredovisning ge en övergripande bild och bedömning av kvaliteten och av hur väl förskoleverksamheten arbetat i riktning mot nationella mål. För att bidra till likvärdighet mellan olika delar i en verksamhet bör kvalitetsredovisningen också visa på skillnader i måluppfyllelse.

Kvalitetsredovisningen för verksamhetsåret 2009/10 utgår från verksamhetsplanen för år 2010. Den kvalitativa förändring mellan åren 2009 och 2010 som vi ovan framhåller när det gäller enhetens verksamhetsplaner avspeglas därmed också i den senaste kvalitetsredovisningen. Även av denna framgår dock att det vållar enheten svårigheter att sammanlänka kalenderår och verksamhetsår. Enhetens verksamhetsplan för 2010 anger väsentligt fler och nya utvecklingsbehov avseende enhetens pedagogiska åtaganden än de som framhållits i kvalitetsredovisningen för verksamhetsåret 2008/09, utan att det framgår hur enheten har kommit fram till dessa. Vidare begränsas, enligt förskolechefen, den redovisning av måluppfyllelsen som lämnats i kvalitetsredovisningen för 2009/10 av att flera av årets månader 2010 återstår.

I enhetens senaste kvalitetsredovisning anges sammanvägda resultat som uppnåtts inom varje åtagande. Däremot redovisas inga skillnader och variationer inom enheten trots att cheferna är medvetna om att sådan finns. Kvalitetsredovisningen blir därigenom ett allmänt hållet dokument som inte på ett effektivt sätt kan an-

⁵ SKOLFS 2006:18.

vändas för att vidareutveckla verksamheten i de enskilda förskolorna mot den likvärdigt, höga kvalitet som eftersträvas inom enheten. Det framgår inte heller hur enheten kommit fram till de utvecklingsområden som avslutningsvis anges som nya övergripande mål.

I den senaste kvalitetsredovisningen anges bland annat att ”arbetet med likabehandlingsplanen hålls aktuell...” Däremot redovisas inte vilka resultat som uppnåtts genom arbetet enligt planen och vilka förbättringsinsatser som kan behöva göras i de olika förskolorna. I rapportens avsnitt *Normer och värden* beskrivs vad enheten i övrigt måste beakta i det fortsatta arbetet för att utforma en aktuell plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Sammantaget bedömer vi att kvalitetsarbetet inte bedrivs på ett systematiskt sätt men att en utveckling i denna riktning pågår inom enheten. Ett viktigt led är, enligt vår bedömning, att kvalitetsredovisningen används som ett redskap i arbetet och inte minst för att säkerställa likvärdighet inom enheten. För att överbygga svårigheten med att verksamhetsplanen upprättas för ett kalenderår medan kvalitetsredovisningen avser ett verksamhetsår bör enligt vår bedömning klargöras hur uppföljning och utvärdering under ett verksamhetsår ska relateras till enhetens och avdelningarnas verksamhetsplaner. Enhetens ”pedagogiska år” kan enligt vår bedömning vara ett ändamålsenligt underlag som kan synliggöra den ”spiralformade process” som kännetecknar ett systematiskt kvalitetsarbete. Kvalitetsredovisningen behöver också redovisa variationer och skillnader i målpuppfyllelse inom enheten samt inbegripa en redovisning av resultat från arbetet enligt enhetens plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Kunskaper, utveckling och lärande

Förskolans arbetsätt

Förskolorna i Årsta 3 saknade vid tidpunkten för inspektionen en gemensamt formulerad tolkning av läroplanens syn på kunskaper och barns lärande som utgångspunkt för hur verksamheten organiseras. Enligt ledningen och personalrepresentanterna har diskussioner om läroplanens intentioner och centrala begrepp inte förts på ett samordnat eller systematiskt sätt vare sig förskolorna emellan eller inom varje förskola. I några fall har dock diskussioner förts vid nystart respektive omorganisation. Att medarbetarna fördjupar sina kunskaper om innehållet i läroplanen framhölls av förskolechefen som en förutsättning för framgång i den förändringsprocess som pågår i enheten. I likhet med ledningen bedömer vi att verksamheten skulle gagnas av att en samsyn utvecklas inom enheten när det gäller läroplanens kunskapssyn och synen på barns läroprocesser som utgångspunkt för hur verksamheten organiseras.

I flera av förskolorna bestod verksamheten vid tillfället för vår inspektion, i mitten av höstterminen, ännu huvudsakligen av att introducera barnen till förskolans verksamhet. Personalen hänvisade i intervjuer och vid våra besök antingen till att de har en relativt nystartad verksamhet, att arbetslag på olika sätt nyligen omorganiserats och behöver arbeta sig samman och/eller att verksamheten präglas av att

många nya och små barn tillkommit, vilket fått till följd att planerad verksamhet i större omfattning inte kunnat komma igång. Detta är dock enligt vår mening processer som ständigt pågår i all förskoleverksamhet. Beredskap bör därför finnas så att reguljär, planerad verksamhet inte fördröjs.

Förskolorna har organiserat sina avdelningar och sin gruppverksamhet på olika sätt och utifrån delvis skilda synsätt. Sammansättningen av barngrupperna ser olika ut inom enheten. Tre förskolor har syskongrupper för barn mellan ett och tre år respektive fyra och fem år. En förskola har en utvidgad syskongrupp för barn mellan ett och fem år och två förskolor har grupper för barn mellan ett och fyra år samt en särskild femårsgrupp. De förskolor som inte har särskilda femårsgrupper samarbetar och de äldsta barnen träffas regelbundet för gemensamma aktiviteter. De flesta förskolorna tar emot barnen på gården på morgonen och många arbetslag beskrev för oss att en del av de aktiviteter som bedrivs inomhus numera även genomförs utomhus, exempelvis målning.

Några förskolor har valt system för sin verksamhet där gruppammansättning och aktiviteter kan variera under veckan. På andra förskolor dominerar en organisation där fasta grupper har förutbestämda aktiviteter på bestämda tider och dagar under veckan även om barnen vid vissa tillfällen har möjligheter att välja. Alla förskolorna erbjuder aktiviteter såsom utevistelse i skogen, rörelse/gymnastik och skapande.

Personalen relaterade ofta till olika delar i läroplanen både avseende så kallade rutinsituationer, planerade aktiviteter och i olika skriftliga dokument. På de flesta av enhetens förskolor kopplas citat ut läroplanen till rutinerna och aktiviteterna såsom dessa av tradition bedrivs. Vår bedömning är att tillvägagångssättet bör vara det omvända: verksamheten bör utformas utifrån en gemensam förståelse av läroplanens syn på kunskap och barns läroprocesser. För att uppnå detta bör, enligt vår mening, en fördjupad diskussion föras om läroplanens övergripande intentioner.

Alla förskolorna arbetar mer eller mindre regelbundet med olika teman. Enligt personalrepresentanterna sker temaarbete vid fasta tidpunkter under veckan, exempelvis under samlingen eller under en del av en i förväg beslutad förmiddag. Barnens frågor och funderingar tillvaratas genom olika aktiviteter inom ramen för temat. Vi uppfattade både i intervjuer och i samtal vid våra besök i verksamheterna att många medarbetare till stor del och vanemässigt intar ett kunskapsförmedlande förhållningssätt i arbetet med teman. Vidare framkom att innebörden i läroplanens begrepp "temainriktat arbetssätt" inte klartgjorts vare sig i enheten i sin helhet eller i de enskilda arbetslagen. Barnen ges enligt vår mening därigenom i begränsad utsträckning möjligheter att söka och erövra kunskaper genom eget utforskande eller tillsammans med andra. Enligt vår bedömning tyder detta på att det som i läroplanen framhålls om förskolans temainriktade arbetssätt inte är förankrat i personalgrupperna. Läroplanens begrepp temainriktat arbetssätt bör därför diskuteras och tolkas så att en samsyn uppnås i arbetslagen. Dessa diskussioner kan med fördel föras i samband med den diskussion om kunskapssyn som vi föreslår tidigare i vår rapport.

Personalen beskrev en ambition om att avdelningarnas dokumentation ska synliggöra verksamheten och barnens lärande när all personal genomgått den utbildning i pedagogisk dokumentation som enheten anordnar. I dagsläget synliggör dokumentationen enligt vår mening bara till liten del verksamheten även om vi såg goda exempel på förskolan Humlan och förskolan Valrossen. Dokumentationen används i ringa omfattning och endast av några arbetslag för uppföljning och utvärdering.

Varje barn i enheten har en portfolio som enligt personalen ska synliggöra barnets lärande under förskoletiden. Strukturen i portfolion ska enligt ledningen vara gemensam för enheten, men vi kunde vid våra besök konstatera att detta inte slagit igenom i alla förskolor. Varken verksamheten som helhet eller barnens läroprocesser synliggörs ännu, mer än undantagsvis, i barnens pärmar. På de avdelningar där dokumentation i portfolio kommit igång sker en utveckling av vad och hur personalen dokumenterar.

Vår bedömning är att den påbörjade utvecklingen av dokumentationen med tanke på den utbildning som äger rum i enheten bör intensifieras. Dokumentationen bör beskriva barnets lärande och i större utsträckning användas för utvärdering och planering.

Rum för möten och lärande

Ledningen och personalrepresentanterna beskrev att inomhusmiljön i enheten är under utveckling och flera avdelningar var vid tidpunkten för våra besök under uppbyggnad. Personalen framhöll att de eftersträvar att miljön ska inbjuda barnen till att göra egna val av lekar och material i så stor utsträckning som möjligt. Ambitionen är också att materialet ska finnas lätt tillgängligt för barnen. Några personalrepresentanter hänvisade till miljön som ”den tredje pedagogen”. För att uppnå detta strävar personalen efter att organisera så kallade stationer eller rum i rummen. Eftersom enhetens lokaler erbjuder vitt skilda möjligheter ställs på sina håll särskilda krav på personalens förmåga att prioritera och organisera den pedagogiska miljön.

Även om både ledning och personal eftersträvar en för barnen tillgänglig och lockande inomhusmiljö finns det enligt vår bedömning skillnader som bör åtgärdas både inom förskolorna och förskolorna emellan. Enligt vår mening kan även den pågående utvecklingen av förskolornas pedagogiska miljö med fördel kopplas till diskussionerna om läroplanens syn på kunskap och barns lärande.

Enhetens förskolor har tillgång till utomhusmiljöer som lockar till lek och aktivitet. Närhet till skogsområden och/eller parker ger goda förutsättningar för utomhusverksamheten. Förskolan Solrosen saknar dock en egen gård. Det innebär att förskolan är hänvisad till skogsområden och parker i närområdet och till närliggande förskolegårdar inom enheten. Förskolan Valvet har en liten gård som avdelningarna turas om att använda så att antalet barn på gården inte blir för stort. De båda förskolornas förutsättningar försvårar enligt vår mening personalens möjligheter att erbjuda kontinuitet i leken utomhus. Arbetslagen har dock utifrån rådande förutsättningar utarbetat ändamålsenliga arbetssätt för den verksamhet som be-

drivs utomhus. Övriga förskolor i enheten har egna gårdar och arbetslagen arbetar aktivt för att utveckla verksamheten på gårdarna bland annat genom att erbjuda målning, snickring och organiserade lekar. När det gäller utomhusmiljön bedömer vi att arbetslagen har utarbetat goda rutiner och arbetssätt utifrån varje förskolas förutsättningar.

Kultur, kreativitet och skapande

Barnen har på de flesta avdelningar tillgång till ett visst utbud av material avsett för skapande verksamhet. Dock förvaras en stor del av detta material högt men synligt på många avdelningar. Personalen beskrev att de tar ner materialet när barnen ber om det. Tillgång till naturmaterial, återvinningsmaterial och annat slag av material avsett att stimulera barnens kreativitet och skapande finns men är på flera håll begränsad och variationen på exempelvis färg och lera är liten. I synnerhet förskolornas yngre barn har begränsad tillgång till variationsrikt material för skapande verksamhet. Barnen erbjuds ofta och regelbundet att arbeta även med andra uttrycksformer som dans, sång och teater.

Av ett åtagande i arbetslagets verksamhetsplaner för verksamhetsåret 2010 framgår att ambitioner finns om att erbjuda alla barn externa kulturupplevelser och av utvärderingarna framgår att detta har skett i nästan hela enheten. Barnen har bland annat varit på teater, musikföreläsningar och regelbundet besökt biblioteket i Årsta.

Personalrepresentanterna beskrev att förskolorna firar svenska traditioner och att barnen får ta del av traditionsbärande sånger, lekar, rim och ramsor. Vid våra besök på förskolorna såg vi däremot få tecken i miljön på att det i grupperna finns barn från olika kulturer. Några personalrepresentanter beskrev dock att det på deras förskolor ges tillfällen till samtal och möten barn och personal emellan då likheter och olikheter ur ett mångkulturellt perspektiv belyses. Det ger barnen möjligheter att utveckla sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.

Vi bedömer sammantaget att barnen i förskoleenheten erbjuds kulturella upplevelser i olika former och ges möjligheter att även själva använda sig av olika uttrycksformer. Materialet för skapande verksamhet bör dock kompletteras i de flesta av enhetens förskolor, och särskilt i avdelningarna för de yngre barnen, för att ge fler utmaningar för barnens kreativitet. Exempelvis kan mer av återvinningsmaterial tillföras. Enheten bör också i högre grad arbeta med förskolans interkulturella uppdrag i enlighet med stadsdelens språkprogram. Detta område kan med fördel integreras med barns flerspråkiga utveckling som beskrivs och bedöms nedan.

Ett språkutvecklande arbetssätt samt flerspråkighet

I våra intervjuer beskrev personalen att arbetet för att främja barns språkutveckling ständigt pågår. Det sker exempelvis genom att saker och företeelser benämns och att samtal samt berättande uppmuntras. Rim och ramsor, sång och högläsning finns med i den dagliga verksamheten och på många avdelningar finns god tillgång till litteratur. Vid våra besök i verksamheten kunde vi på några

avdelningar se exempel på material, främst riktat till de äldre barnen, avsett att stödja barnens läs- och skrivutveckling.

Förskoleenheten genomför årligen en kartläggning av antalet barn med annat modersmål än svenska samt vilka och hur många språk som finns på enhetens förskolor och redovisar detta till stadsdelsförvaltningen. Vid tidpunkten för vår inspektion hade 17 procent av enhetens barn utländsk bakgrund.

Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning har utarbetat ett språkprogram för stadsdelens förskolor. Programmet vänder sig till alla anställda i stadsdelens förskolor och innehåller mål och förslag på strategier för arbetet med barns språk- och kunskapsutveckling. ”Syftet med programmet är att främja alla barns språkutveckling, med särskilt fokus på barn med annat modersmål än svenska.”

Enligt ledningen arbetar förskoleenheten i enlighet med språkprogrammet. Vi uppfattade dock under våra personalintervjuer att arbetslagen endast använder sig av vissa delar av stadsdelens språkprogram i det dagliga arbetet. Några arbetslag genomför en kartläggning i överensstämmelse med språkprogrammet av när och hur barnet använder sitt modersmål och personalen uppmuntrar föräldrarna att lära barnet sitt modersmål. Ledningen har också anställt barnskötare och förskollärare med andra modersmål än svenska, vilket möjliggör att de barn som talar samma språk som den flerspråkiga personalen kan få viss möjlighet till stimulans av sitt modersmål på förskolan. I övrigt, och för barn med andra modersmål, pågår dock inget aktivt arbete för att på förskolan stödja barnens utveckling av sitt modersmål. I våra personalintervjuer framkom även att inte alla medarbetare känner till programmets innehåll.

Vår bedömning är att enhetens förskolor arbetar aktivt med barns språkutveckling. Stadsdelens språkprogram bör dock enligt vår bedömning följas i alla delar för att enheten fullt ut ska tillgodose samtliga flerspråkiga barns språkutveckling.

Matematik, natur

Personalrepresentanterna beskrev i våra intervjuer och vid våra besök att matematik ingår i all verksamhet exempelvis genom att barnen räknar och lär sig känna igen geometriska former i olika dagligen återkommande verksamhetsinslag som dukning, samling samt på- och avklädning. På förskolan Årstaliden fick vi goda exempel på hur barnen arbetar med matematik genom att exempelvis föra statistik i form av stapeldiagram över vilka färdsätt som används när barnen tar sig till förskolan och på hur barnen genom diagram med duploklotsar under en hel vecka synliggör och jämför antalet närvarande barn på avdelningen.

Även om några av enhetens arbetslag beskrivit andra sätt att arbeta med matematik än att räkna eller benämna geometriska former kunde vi både av intervjuerna och vid våra besök konstatera att arbetet till stor del begränsas till just detta. Vi kunde också se att det finns skillnader i mängd och variation när det gäller material för sortering och klassificering samt bygg- och konstruktionslek både inom och mellan enhetens förskolor.

Enligt vår mening kan arbetssätten i matematik komma att vidareutvecklas genom den fördjupade diskussion om läroplanens syn på kunskap och barns lärande som

vi föreslår ovan. I det sammanhanget bör särskilt beaktas vad matematik kan innebära för förskolornas barn i olika åldrar. Material för sortering och klassificering samt bygg- och konstruktionslek bör enligt vår bedömning utökas i mängd och variation i flera hemvister.

Av personalintervjuer och verksamhetsbesök framgick att barnen ges goda möjligheter att utveckla förståelse för djur och natur genom personalens medvetna förhållningssätt och regelbundna besök i parker och skogsområden. Barnen uppmärksammas på och följer naturens växlingar. De uppmuntras även att ta med naturmaterial till förskolan för att använda i skapande verksamhet. Barnen uppmärksammas även på sin egen delaktighet i naturens kretslopp och ges möjligheter att laborera och experimentera med exempelvis vatten. Vår bedömning är att enhetens förskolor bedriver ett gott arbete för att utveckla barnens kunskaper om djur och natur samt förståelse för en hållbar miljö.

Barn i behov av särskilt stöd

Både ledning och personal gav i våra intervjuer en tydlig bild av sitt tillvägagångssätt när personal observerar att verksamheten inte förmår möta enskilda barns behov.

Personalen beskrev att de som första steg alltid diskuterar med varandra. Föräldrarna involveras i ett tidigt skede. Om de inte själva eller tillsammans med ledningen hittar lösningar genom förändringar i organisation och/eller arbetssätt kontaktas stadsdelens konsult- och stödgrupp ”KoS-gruppen” som kan bidra med specialkompetens och handledning. När handledning och/eller verksamhetens egna resurser inte räcker till kan förstärkningsinsats sökas från stadsdelen. I detta skede upprättas alltid en handlingsplan, vilken föräldrarna undertecknar och som utvärderas varje termin. De personalrepresentanter vi mötte uttryckte att de oftast var nöjda med det stöd de får både internt och från stadsdelen. Vår bedömning är att enheten har goda rutiner för att möta enskilda barns behov av särskilt stöd, som personalen är väl förtrogen med.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Förskoleenheten saknade vid tidpunkten för vår inspektion en gemensamt formulerad värdegrund. Dock beskrevs att värdegrundsfrågor ständigt diskuteras i de olika arbetslagen utifrån vad som är aktuellt i barngrupperna. Exempelvis förs samtal dagligen om människors och kamraters skilda behov i olika situationer. Detta har enligt personalen lett till en förståelse hos barnen som visar sig genom större tolerans och minskad otålighet i leken. Under inskolningen arbetar personalen aktivt för att skapa trygga rutiner och goda relationer, både i barngruppen och med föräldrar, som en grund för det fortsatta arbetet. Personalrepresentanterna framhöll även vikten av att lyssna på barnen. Barnen delas ofta in i mindre grupper, vilket enligt personalen dels ger en lugnare miljö, dels ger bättre förutsättningar för att barnen ska kunna komma till tals och lyssna till varandra. Några avdelningar lyfter på olika sätt fram allas lika värde, vad kamraterna är bra på och hur man kan hjälpa varandra. Personalrepresentanterna beskrev också att de strä-

var efter att vara nära barnen i verksamheten och att de genast tar tag i negativa händelser i gruppen. Vid konflikter mellan barnen hjälper personalen dem att sätta ord på sina känslor och att hitta lösningar.

Vår bedömning är att barnen ges förutsättningar att utveckla sin sociala och empatiska förmåga. Med tanke på att enheten fått många nya medarbetare och att arbetslag förändrats och omorganiserats bedömer vi dock att värdegrundsfrågor och hur dessa ska omsättas bör diskuteras gemensamt och även formuleras på ett tydligt sätt. Detta kan med fördel ske i samband med att förskoleenheten arbetar med sin plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Enheten saknade vid inspektionstillfället gemensamt framtagna arbetssätt för att motverka traditionella könsmönster och könsroller. Dock framhölls i våra samtal att personalen är medveten om vikten av att möta flickor och pojkar likvärdigt och att ge alla barn oavsett kön tillgång till samma material.

Vår bedömning är att det i arbetslagen finns en medvetenhet om genusfrågor samt om betydelsen av det egna förhållningssättet och språkbruket. Diskussioner om dessa frågor bör dock enligt vår mening föras kontinuerligt och arbetssätten utvärderas. Strävan att motverka traditionella könsmönster och könsroller skulle enligt vår bedömning gagnas av att den pedagogiska miljön tillförs mer material för barnens eget skapande och undersökande istället för färdiga leksaker som tenderar att uppfattas som ”könsrollskodade”.

Personalrepresentanterna beskrev att de i det dagliga arbetet försöker skapa förutsättningar för barnen att ha inflytande över verksamheten. Observationer och intervjuer framhölls som arbetssätt där barnens intressen och behov kan upptäckas. Några arbetslag beskrev att de dessutom genomfört barnråd med de äldre barnen, ett forum där barnen fick pröva att rösta om exempelvis inköp av leksaker och hur det är att förhålla sig till majoritetsbeslut. Dessa arbetssätt beskrevs vara under utveckling och arbetslagen i enheten har nått olika långt. Barnens inflytande beskrevs dock oftast som de möjligheter barnen har att göra egna val i inomhusmiljön eller att få bestämma exempelvis sånger på samlingen. Vad gäller barnens möjligheter att ta ansvar beskrev personalen för oss hur de uppmuntrar barnen att både klara saker själva och att hjälpa varandra i olika vardagliga situationer.

I vad mån barnen får återkoppling på sina val och handlingar skiljer sig mellan arbetslagen. Några arbetslag beskrev att de återkopplar genom att samtala runt fotografier och alster från exempelvis temaarbeten. Barnens synpunkter tas på allvar men sammanställs inte på ett sätt som kan användas vid uppföljning och utvärdering. Att ge barnen större inflytande och att ge tydligare återkoppling framhölls dock som utvecklingsområden av många arbetslag.

Några arbetslag har i sin utvärdering av verksamheten vårterminen 2010 konstaterat att det finns ett behov av att föra diskussioner om vad barns inflytande mer kan innebära än att barn gör egna val i olika situationer. Behovet av sådana diskussioner framgick även av våra intervjuer och samtal med övriga arbetslag i enheten.

Vi bedömer sammanfattningsvis att personalens förhållningssätt ger barnen möjligheter till visst inflytande. Barnen ges även möjligheter att ta ansvar i olika situa-

tioner men deras synpunkter tas inte tillvara på ett systematiskt sätt som underlag för utvärdering. Förskolorna bör i samband med den fördjupade diskussion om begreppen kunskap och lärande som vi föreslår även tolka vad som utöver valmöjligheter kan läggas in i begreppet barns inflytande och vad det kan innebära för barn i olika åldrar. Vår bedömning är, liksom personalens, att barns inflytande är ett utvecklingsområde för enheten.

Enhetens förskolor använde vid tidpunkten för vår inspektion ett enhetsgemensamt dokument benämnt "Likabehandlingsplan läsåret 09/10". På några av enhetens förskolor finns även en plan som personalen angav ska komplettera enhetens likabehandlingsplan.

Den gällande lagstiftningen (14 a kap. skollagen⁶, diskrimineringslagen⁷ samt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling⁸) föreskriver bland annat att varje enskild verksamhet årligen ska upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att främja lika rättigheter och möjligheter samt förebygga och förhindra trakasserier. I planen ska förskolan lämna en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som man avser att påbörja eller genomföra under det kommande verksamhetsåret. I efterföljande års plan ska förskolan lämna en redogörelse för hur de planerade åtgärderna genomförts. Arbetet på det här området beskrivs även i Skolverkets allmänna råd.⁹

Fyra av enhetens medarbetare har deltagit i en utbildning om arbete mot diskriminering och kränkande behandling som stadsdelsförvaltningen i Enskede-Årsta-Vantör anordnat. Enligt förskolechefen arbetade enheten efter denna utbildning fram sina planer mot diskriminering och kränkande behandling utifrån en metod som kallas "husmodellen". De personalrepresentanter vi samtalade med i våra intervjuer och vid våra besök beskrev att de kände till modellen men att de ännu inte använt sig av den. Tveksamhet rådde bland flera av de personalrepresentanter vi träffade om huruvida enheten ska ha en gemensam plan mot diskriminering och kränkande behandling eller om den enhetsgemensamma planen ska kompletteras med en lokal plan för varje enskild förskola.

Förskoleenhetens plan följer till stor del aktuell lagstiftning. En övergripande gemensam plan behöver dock kompletteras med en översikt över de åtgärder som under innevarande verksamhetsår är nödvändiga att genomföra på respektive förskola för att förhindra diskriminering och kränkande behandling. Åtgärderna bör grundas på en aktuell kartläggning av situationen i de enskilda förskolorna. Av den enhetsgemensamma planen framgår att alla föräldrar ska känna till innehåll och rutiner i planen, men få av de föräldrar vi samtalade med kände till detta.

⁶ SFS 2008:571

⁷ SFS 2008:567

⁸ SFS 2006:1083

⁹ SKOLFS 2009:38

Vi bedömer att nuvarande plan inte till fullo svarar mot lagstiftningens krav. Förskolorna bör därför upprätta en ny plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken bland annat åtgärder som bedömts som nödvändiga i varje enskild förskola framgår. Planen ska göras känd hos alla föräldrar. Som nämns i rapportens avsnitt *Styrning, ledning och kvalitetsarbete* ska uppföljning och utvärdering av planen redovisas i enhetens kvalitetsredovisning.

Även om förskolans ”likabehandlingsplan” inte uppfyller lagstiftningen vill vi dock framhålla att personalen dagligen aktivt arbetar med värdegrundsfrågor i verksamheten.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Samverkan med hemmet

Förskolorna inom enheten samverkar med hemmen i varierade former varav några som t.ex. den dagliga kontakten, föräldramöten och tillfällen för ”föräldrafika” har lång tradition i förskoleverksamhet medan andra, t.ex. information via e-post vid tidpunkten för vår inspektion är i förberedelsefasen. Förskolorna anordnar även samvaro i andra former såsom ”fixardagar”, kulturdagar, sommarfester och firande av högtider och traditioner.

Information om det enskilda barnet ges i samband med lämning och hämtning; i barnens portfoliopärmar samlas dokumentation i bild och text över tid; vid utvecklingssamtalen, som i samtliga förskolor hålls en gång per termin, ges en sammanfattande beskrivning av barnets utveckling vid den aktuella tidpunkten. Underlag och rutiner för hur dessa samtal förbereds och genomförs varierar mellan förskolorna. Information om den aktuella dagens verksamhet ges också på veckokalendrar eller whiteboardtavlor. I varierande utsträckning noteras även dagligen hur förskolornas yngre barn ätit och sovit m.m.

Övergripande information om verksamheten får föräldrarna dels i samband med inskolningen, som i alla förskolor anordnas i så kallad föräldraaktiv¹⁰ form, dels genom informationsbrev som förskolorna skickar eller lämnar till hemmen mer eller mindre regelbundet. Information om verksamhetens mål och innehåll, terminsplanering m.m. ges vid föräldramöten, en till två gånger per år. I varje förskola finns också ett föräldra- eller förskoleråd där avdelningarnas valda representanter träffar ledningen och någon representant för personalgruppen.

De föräldrarepresentanter för förskolorna som vi samtalade med uttryckte över lag att många av samverkansformerna uppskattas av föräldrarna. Framför allt betonades att den dagliga kontakten och informationen om det egna barnets dag i förskolan oftast fungerar väl. Likaså uppskattas den föräldraaktiva inskolningsformen och personalens förmåga att anpassa denna till det enskilda barnets behov. Dock bör inskolningen enligt föräldrarna ske i mindre grupper när antalet nya barn är mycket stort. Det framgick emellertid också att det finns stora skillnader när det

¹⁰ Föräldern deltar i verksamheten flera hela dagar tillsammans med sitt barn.

gäller information till och samverkan med föräldrar inom enheten. Föräldrarepresentanter uttryckte stor förståelse för att delar av verksamheten är relativt nystartad och behöver tid att hitta rutiner och former för sin verksamhet. Skillnaderna antogs dock på sina håll också bero på hög personalomsättning, vilket naturligt nog oroade berörda.

Mer samstämmigt under våra föräldrantervjuer önskades att verksamhetens mål, innehåll och syfte skulle presenteras på tydligare sätt. Detta framgår även i den senaste förskoleundersökningen som genomförts i stadens förskolor och är enligt såväl ledningen som personalrepresentanterna vid våra intervjuer ett prioriterat utvecklingsområde.

Likaså samstämmigt efterfrågade föräldrarepresentanterna regelbunden och tydlig information från ledningens sida. Föräldra- eller förskoleråden har inte varit aktiva i alla förskolor och meningarna gick isär om syftet med dem.

Vi bedömer sammantaget att enheten har många fungerande former för samverkan med hemmen. Vi instämmer också i enhetens egen bedömning, att information och samverkan kan vidareutvecklas, och vill i detta sammanhang understryka betydelsen av likvärdighet och gemensamma förhållningssätt. Vidare bör syftet med förskole- eller föräldraråden och deras funktion och mandat klargöras. Enligt vår bedömning skulle enhetens samverkan med hemmen också främjas av regelbunden information från ledningen om verksamheten, dess utveckling och om eventuella förändringar.

Samverkan med skolverksamheter

Förskolorna i Årsta 3 arbetar enligt stadsdelens handlingsplan för samarbetet mellan förskola – skola. Handlingsplanen introducerades för flera år sedan när även skolorna var organiserade i stadens stadsdelar. Av planen framgår vid vilka tider under året olika former för samverkan, besök i varandras verksamheter samt information till föräldrar planeras, genomförs och utvärderas. Så kallade överlämningssamtal, vid vilka förskolans pedagoger efter överenskommelse med respektive barns föräldrar träffar skolans pedagoger, anordnas före barnens övergång till Årstaskolans eller Skanskvarnsskolans verksamheter. Varje förskola har ett så kallat FöS-ombud som deltar i planeringen tillsammans med skolorna. För barns övergång till andra skolor saknas rutiner i enheten, något som förskolechefen avser att förändra.

Av våra samtal med ledningen framgick att samverkan i huvudsak fungerar väl med en av de båda skolor till vilka merparten av enhetens barn ansöker. Dock upplever såväl ledning som personal en försämring i kontakterna sedan skolorna organisatoriskt överförts till utbildningsförvaltningen.

Även föräldrarepresentanter med äldre barn som tidigare gått i någon av enhetens förskolor uttryckte vid våra samtal att övergången till skolan hade fungerat väl för deras barn. Dock önskade föräldrar att viss förberedelse även skulle gälla vid övergång till annan skola än Årstaskolan eller Skanskvarnsskolan.

Vi bedömer att förskoleenheten strävar efter att efterleva läroplanens och Stockholms stads intentioner vad gäller samverkan med skolan. Vi vill dock framhålla

betydelsen av att enheten även fortsättningsvis arbetar för att samverka med skolorna åter ska förbättras. I denna fråga krävs dock två parter aktiva medverkan om förskolans och grundskolans läroplaner, som i denna fråga ålägger båda parter samma ansvar, ska kunna uppfyllas. Därutöver instämmer vi i förskolechefens egen bedömning att rutiner också bör utarbetas för barns övergång till andra skolor än de två kommunala skolor med vilka enhetens förskolor av hävd samarbetar.

Stockholm 2010-12-09

Christiane Chin-von Matérn

Inga-Lill Hjerpe Lindgren

Bilaga

Tabell: Barn och personal

I tabellen nedan redovisas antalet barn i grupperna samt antalet anställda på förskolan beräknat i årsarbetare. Resurstöd inberäknas inte i det totala antalet årsarbetare.

Förskola, avdelning	Avdelnings- typ	Barn/avd	Antal heltidsanställda förskollärare eller motsvarande*	Antal heltidsanställda barnskötare eller personal med annan utbildning	Summa personal	Snitt barn per personal	Andel förskollärare
Fsk Humlan							
Igelkotten	1-3 år	14	2	0,75	2,75	5,09	73%
Fjärilen	3-5 år	18	0,75	2	2,75	6,55	27%
stöd							
s:a barn/avd.pers		32	2,75	2,75	5,5	5,82	50%
Fsk Årstaliden							
Trollskogen	1-3 år	28	1,75	4,25	6	4,67	29%
Regnbågen	3-5 år	18	1	1,75	2,75	6,55	36%
Knyttebo	3-5 år	19	1,93	1,95	3,88	4,90	50%
stöd				0,5	0,5		0%
s:a barn/avd.pers		65	4,68	7,95	12,63	5,15	37%
Fsk Valrossen							
Delfinen	1-3 år	14	1	1,88	2,88	4,87	35%
Sälen	1-3 år	14	0,88	2	2,88	4,87	30%
Valen	4-5 år	11	0	1,8	1,8	6,11	0%
stöd				0,75	0,75		0%
s:a barn/avd.pers		39	1,88	5,68	7,55	5,17	25%
Fsk Kullerbyttan							
Prisma	1-4 år	14	1	1,93	2,93	4,79	34%
Spektrum	4-5 år	17	1	2	3	5,67	33%
stöd							
s:a barn/avd.pers		31	2	3,93	5,93	5,23	34%
Fsk Solrosen							
Solrosen	1-4 år	16	1,25	2	3,25	4,92	38%
stöd							
s:a barn/avd.pers		16	1,25	2	3,25	4,92	38%
Fsk Vintergatan							
Stjärnan	1-5 år	18	1	1,88	2,88	6,26	35%
Solen	1-3 år	14	1,95	0,75	2,7	5,19	72%
stöd			1	0,5	1,5		67%
s:a barn/avd.pers		32	2,95	2,63	5,58	5,74	53%
Fsk Valvet							
Blåa avd	1-3 år	14	1	1,93	2,93	4,79	34%
Röda avd	1-3 år	14	0	2,88	2,88	4,87	0%
Gröna avd	3-5 år	10	1	0,93	1,93	5,19	52%
stöd				0,75	0,75		0%
s:a barn/avd.pers		38	2	5,73	7,73	4,92	26%
Totalt		253	17,5	30,65	48,15	5,3	36%

* med motsvarande menas fritidspedagog eller lärare med examen från statlig lärarutbildning mot de yngre åldrarna.

Andel förskollärare: 36 % (Stadens genomsnitt är 44 %)

Barn/ personal: 5,3